

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé
ve školních družinách?

Vedoucí práce: PaedDr. Petr Bauman, Ph.D.

Autor: Adéla Klimeková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2016

Adéla Klimeková

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PaedDr. Petru Baumanovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Výchova ve školní družině	9
2 Osobnost vychovatele.....	12
3 Výchovné cíle	13
4 Výchovné cíle ve školní družině jako součást vzdělávacích programů	17
5 Rozdílné názory vychovatelů a rodičů na výchovu.....	21
6 Vlastní výzkum.....	25
6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky	25
6.2 Metodika.....	25
6.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	26
6.4 Zjištění z jednotlivých rozhovorů	28
6.4.1 Respondentka č. 1.....	28
6.4.2 Respondentka č. 2.....	28
6.4.3 Respondentka č. 3.....	28
6.4.4 Respondentka č. 4.....	29
6.5 Shrnutí zjištění napříč rozhovory	30
Závěr	34
Seznam použitých zdrojů.....	35
Seznam příloh	37
Přílohy.....	38
Abstrakt.....	47
Abstract.....	48

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat otázkou, jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé ve školních družinách. Velký důraz budu klást především na to, jaké cíle považují za ty hlavní, co je zdrojem jejich cílů a zda jsou nějaké další impulzy, které je nabádají k hlubšímu zamyšlení nad touto problematikou. Jak už vyplývá z názvu mé bakalářské práce, chci se zabývat touto otázkou, protože školní družiny jsou součástí téměř každé rodiny a je dle mého názoru velmi důležité, jak se v takových družinách s dětmi pracuje a zda při své práci vychovatelé zvažují i výchovatské cíle. Dnešní rodiny bývají velmi časově zaneprázdněné, a pokud mají děti, které navštěvují první stupeň základní školy, školní družina se nabízí jako vhodné volnočasové zařízení, které zajišťuje, že o děti bude v této době postaráno. Řada dětí zde tráví svůj volný čas před a po vyučování a často takové prostředí může nahrazovat rodinu, což dítě do jisté míry značně ovlivní. Důležité však je, jaké hodnoty si děti nesou z domova, čili z nejpřirozenějšího prostředí. Vytvoření vhodných podmínek a být dětem užiteční, je podle mne velmi důležité.

Výchova nás provází již od nepaměti a je součástí řady kultur, proto si myslím, že toto téma je nezbytné a nemělo by se opomíjet.

Vychovatelé ve školních družinách mají za úkol splnit řadu úloh a jejich práce je často neoceněná. Musejí se postarat o děti, jejichž rodiče jsou zrovna v zaměstnání, musejí dětem vymyslet program, který by je naplňoval, musejí přitom zohledňovat počet účastníků, věk, vzdělávací program i to, z jakého prostředí děti pocházejí. Předávají dětem jisté hodnoty a snaží se je vést k zásadám slušného chování. Chtějí, aby z nich v dospělosti byli dobří lidé. Ale co když se najde dítě, jehož rodina zastává jiné hodnoty? Může nastat okamžik, kdy se rodič neshoduje s vychovatelem a může to tedy značně ovlivnit jeho práci? Je to dnes jiné než dříve, nebo často slýchaná věta začínající slovy „dnešní děti...“ je čistě klišé? Je vůbec možné, aby výchovné cíle vychovatele

a rodiče byly v rozporu? Nemůže pak nastat ten problém, že dítě neví, co je dobré a komu má vlastně věřit?

Práce s dětmi mi není cizí. Sama se od malička věnuji závodnímu tancování a již osmým rokem předávám dětem zkušenosti, které jsem kdysi získala sama. Ač vím, že takovýto volnočasový kroužek není to samé jako školní družina, myslím si, že práce může být podobná. Usuzuji tak z toho důvodu, že v tanečním kroužku si také musím předem stanovit jisté cíle a během jisté doby dělat vše proto, aby byly splněny, ať už jde obecně o cíle výchovné, nebo o cíl, zda děti vyhrájí mistrovský titul. Proto se ztotožňuji s myšlenkou, že uvažování o výchovných cílech je důležité v různých oblastech, kde se klade důraz na dětský rozvoj.

Tomuto tématu se chci věnovat především z toho důvodu, že sama uvažuji jednou v takovém prostředí pracovat. Protože jsem sama jako dítě zařízení školní družiny nenavštěvovala, chci takové prostředí prozkoumat nejen na rovině pozorování, ale i proniknout více do hloubky a porozumět této práci.

Cílem mé práce je získat poznatky z oblasti školních družin a výchovatelských cílů. Pokusím se objasnit termíny, které s prací úzce souvisí, neměla bych ani zapomenout na historický vývoj, který značně poznamenal školní družiny. Dále bych se chtěla věnovat dalším vlivům formující výchovné cíle vychovatelů, zejm. školním vzdělávacím programům a otázce, jak mohou dítě ovlivnit názory rodičů. V dalších důležitých kapitolách představím témata, která se často objevovala při mé analýze a v rozhovorech s vychovateli. Cílem je tedy v podstatě odpovědět na základní otázku: „Jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé ve školních družinách“?

Výchovný cíl je považován za část výchovného systému, který nabádá směrem výchovného působení. Můžeme se setkat s řadou dílčích cílů, které se díky kultuře a historii značně mění. Výchovný cíl je také jistá podoba ucelené představy, jinými slovy můžeme říct i ideál lidských vlastností, kterých docílíme výchovným působením.¹

Wierzbicka² se ve své práci snaží analyzovat pojem myšlení za pomoci ostatních výrazů. Opírá se o uvažování, kognitivní procesy atp. Důležité ale je, že pojem uvažování definuje jako proces přechodu od toho, co je známo, k tomu, co není známo.

---

¹ Srov. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, str. 239, 279.

² Srov. WIERZBICKA, A. *Sémantika: Elementární a univerzální sémantické jednoty*, str. 61.

Vychovatelem se v této bakalářské práci rozumí pedagogický pracovník pracující ve školách a školských zařízeních (zejm. v oblasti výchovy mimo vyučování), v zařízeních ústavní a ochranné výchovy, případně také v zařízeních sociálních služeb (zejm. v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež).³ Podle zákona 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, vychovatel může získat odbornou kvalifikaci hned několika způsoby, a to zejm. studiem na vysoké škole v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd, studiem akreditovaného studijního programu vychovatelství, pedagogika volného času, speciální pedagogika nebo sociální pedagogiky na vyšší odborné škole; pro práci vychovatele je kvalifikován také, pokud získal učitelskou kvalifikaci (podle § 7 až 10, 12 a 14). Dalšími možnostmi je studium pedagogiky na středních školách, ukončené maturitní zkouškou, případně doplnění si nepedagogického vysokoškolského nebo středoškolského vzdělání ukončeného maturitou studiem v programu celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd, které zprostředkovává vysoká škola. Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení (nebo v jeho oddělení), které bylo zřízeno pro žáky a děti se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro žáky s výkonem ústavní a ochranné výchovy nebo ve střediscích výchovné péče, musí mít rovněž vzdělání v oblasti speciální pedagogiky. Pedagogický pracovník musí být plně způsobilý k právním úkonům, získat odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává; důležité je, aby byl bezúhonný, zdravotně způsobilý a schopen prokázat znalost českého jazyka.⁴

Školní družiny pracují s dětmi prvního stupně základní školy a kromě výchovně-vzdělávací a odpočinkové funkce zde hraje velkou roli rovina sociální. Toto zařízení zajišťuje péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání a nabízena je obrovská škála zájmových aktivit, které umožňují odpočinek, relaxaci od školní zátěže, přípravu na vyučování apod. Některé instituce nabízejí provoz i o prázdninách a mohou se podílet na organizaci zájmových kroužků pro žáky, kteří prostředí školní družiny nenavštěvují. Tyto instituce jsou nejrozšířenějším zařízením pro výchovu mimo vyučo-

---

³ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, str. 279.

⁴ Srov. Zákon č. 563/ 2004 Sb., *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*.

vání.⁵ Organizaci a podmínky činnosti školních družin podrobněji upravuje vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

Při psaní mé bakalářské práce mi byli velkou inspirací autoři, kteří se v oblasti výchovy ve volném čase pohybují již delší čas a sepsali i řadu významných publikací. Byli to především Bedřich Hájek a Jiřina Pávková. Dále díky studiu oboru pedagoga volného času jsem pro svou práci čerpala i z poznatků mého studijního oboru a z praxe.

Moje bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, a to na teoretickou část (kapitoly 1–5). Zde se budu zabývat tématy, která jsou úzce spjata s mou prací. V další části představím vlastní kvalitativní výzkum, který probíhal formou rozhovorů s vychovateli pracujícími ve školních družinách. Vychovatelé byli různého věku a měli odlišnou dobu praxe a působení v daném zařízení.

---

⁵ Srov. HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*, str. 43.

1 Výchova ve školní družině

Výchova je podle Průchy⁶ pokládána za „záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti“. Pelikán pojímá výchovu za cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi stimulujičích jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.⁷

Výchova, a zejména pak výchova ve volném čase, však nebyla vždy institucionálně zajištěná. Již Aristoteles (384–322 př. n. l.), Platónův žák, jeden z největších řeckých myslitelů a zároveň vychovatel Alexandra Makedonského ve svém díle přináší první zmínky o volném čase a jeho využití. Aristoteles viděl rozjímání jako jistou formu nesměřující k cíli, ale k dopomoci osamostatnění člověka, jeho moudrosti a vnitřní rovnováze po stránce rozumové, tělesné a mravní. Tento druh rozjímání shrnul do jednoho termínu *scholé*. Obecný cíl výchovy byl plně podřízen blahu tehdejší společnosti a na základě tohoto cíle usiloval o to nejvyšší dobro. Aristoteles vnímal využití volného času jako vhodný prostor pro vlastní rozvoj. Důležité podle něj bylo setkat se s přáteli, číst verše, poslouchat hudbu, rozmýšlet nad sebou samým.⁸

Výchova v dějinách snad vždy byla ovlivněna postavením a majetností rodičů. O ty, kteří měli lepší ekonomické podmínky, se často starali soukromí učitelé a ti dětem předávali dovednosti a vědomosti, jako byl zpěv, sport, tanec, výuka cizích jazyků, ruční práce a správné společenské chování, které odpovídalo morálním požadavkům jejich stavu či sociální vrstvy. Výchova se také výrazně lišila podle toho, zda šlo

---

⁶ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, str. 15.

⁷ Srov. PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*, str. 36.

⁸ Srov. KUČERA, Z.; ŠTVERÁK, V. *Chrestomatie z dějin pedagogiky*, str. 33.

o dívky či chlapce. V rodinách, které neměly dostatečné finanční prostředky, se děti účastnily na povinnostech s rodiči a volného času neměly nazbyt. Rodiny žily pohromadě a všichni rodinní příslušníci se na výchově podíleli. Rovněž učitelé hráli významnou roli ve výchově dětí v době mimo vyučování a důležité je neopomenout, že tak působili dobrovolně.⁹

Na přelomu 18. a 19. století se objevil požadavek na soustavné vzdělávání. Bylo zrušeno nevolnictví a mnoho chudších rodin se přestěhovalo do měst, kde chtěly nalézt lepší podmínky pro život. Často pracovali oba rodiče, ale pracovní doba nebyla krátká, takže nastal sociální a výchovný problém, protože o děti neměl kdo pečovat. Velmi důležitou změnou bylo v roce 1774 zavedení povinné školní docházky. Byly zakládány i dobročinné spolky zajišťující péči o děti z chudších rodin. Jedním z nich byl Americký klub českých dam založený roku 1864 Václavem Náprstkem. Také tělovýchovné organizace jako Sokol, Orel či skautské organizace měly obrovský podíl na výchově dětí. Bohužel všechny tyto organizace, i přestože měly kladný vliv na děti, postrádaly systematické uspořádání. První útulek pro děti se objevil roku 1885 v Praze na Vyšehradě. Měl především sociální funkci a jen z části odpovídal dnešní podobě školních družin. Tato zařízení nebyla součástí škol, jednalo se o mimoškolní instituce.¹⁰

V roce 1931 byl přeměněn název *útulky* na termín *družina*, po pracovnících se požadovala pedagogická kvalifikace. Nárůst počtu družin byl zaznamenán po 2. světové válce a v roce 1948 se na základě školského zákona staly součástí škol. Důležitým a přelomovým rokem byl rok 1960, kdy *Školský zákon* stanovil, že školní družiny jsou pro děti 1. – 5. ročníků a žákům 6. – 9. ročníků slouží školní kluby. Školské zákony vydané v sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých letech 20. století pro oblast školních družin.¹¹

---

⁹ Srov. HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*, str. 19.

¹⁰ Srov. tamtéž, str. 20.

¹¹ Srov. tamtéž, str. 21.

Školní družiny jsou tedy zařízení, které mají v ČR již víceletou tradici a pro žáky prvního stupně základních škol plní nezbytnou funkci. Jsou součástí vzdělávacího systému, patří mezi zařízení zájmového vzdělávání a pomáhají zabezpečovat žákům náplň volného času. Své poslání mají i v rovině sociální. Do těchto zařízení děti mladšího školního věku přichází v době, kdy neprobíhá výuka a rodiče se nemohou o děti postarat. Školní družina není pokračování školní výuky, pro děti se zde zajišťuje rekreace, odpočinek a zájmové činnosti. Žáci se zde seznamují s možnou škálou zájmových aktivit, s jejich formami a obsahem. Nabízejí se jim různé činnosti, které aktivizují děti, prohlubují jejich znalosti, zdokonalují jejich kompetence a rozvíjejí osobnost. Mimo jiné nabízejí i aktivity mimo vyučování, pod které spadají zájmové kroužky, schůzky dětských organizací, útvary domu dětí a mládeže nebo výuka v základních uměleckých školách. Provoz školních družin je při některých základních školách nabízen i o prázdninách. Počet žáků v odděleních je velmi kolísavý, což je dáno právě odchody do jiných zájmových útvarů. Odchody domů jsou také různé dle potřeb rodičů, nicméně maximální možná kapacita je 30 dětí na jedno oddělení. Posláním vychovatelské práce je šetrně reagovat na stavy, nálady a sociální potřeby dětí ve svém oddělení. Zaměstnanci v takovýchto zařízeních plánují a realizují aktivity, které mohou děti zaujmout a mohou jim i napomoci při naplňování životní cesty k úspěchu.¹²

---

¹² Srov. tamtéž, str. 7–8.

2 Osobnost vychovatele

Ač se to nemusí na první pohled zdát, osobnost vychovatelky či vychovatele je základní klíč k úspěchu pro práci ve školní družině.

Základním předpokladem jsou osobní dispozice, zejm. kladný vztah k dětem, dostatečná míra empatie a vytvoření vhodného psychosociálního klimatu v oddělení školní družiny. Součástí dojmu, který vychovatel vytváří, je i volba vhodného oblečení; líčení by nemělo být příliš výrazné. Podstatné je také zdravé sebevědomí člověka, proto člověk musí přijmout svoje já, včetně svého těla. Důležité je také ctít názory druhých.¹³

První dojem je velmi důležitý. Dále by měl vychovatel umět správně vystupovat na veřejnosti, komunikovat a umět ovládat mimiku a gesta. Vychovatel si svou každodenní prací vytváří vztah k dítěti a ten značně ovlivňuje jeho osobnost. Pokud je vztah mezi dětmi a vychovatelem kladný, je do celkového pohledu na instituci vnesena důvěra a pocit jistoty.

Dalším důležitým vodítkem jsou dovednosti v různých zájmových oblastech, které je vychovatelka schopna dítěti předat, a vzdělanostní předpoklady, které má.¹⁴

Kvalifikovaným pedagogickým pracovníkem, tedy vychovatelem ve školní družině, je ten, kdo splňuje jisté předpoklady, jak uvádí zákon o pedagogických pracovnících. Vychovatel musí být plně způsobilý k právním úkonům, musí prokázat svou odbornou kvalifikaci pro pedagogickou činnost, kterou vykonává. Trestní rejstřík musí mít čistý, musí prokázat znalost českého jazyka a musí být zdravotně způsobilý.¹⁵

---

¹³ Srov. FIALOVÁ, L. *Body image jako součást sebepojetí člověka*, str. 57.

¹⁴ Srov. zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

¹⁵ Srov. zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

3 Výchové cíle

Prvořadou kategorií pro pedagogiku jsou cíle vzdělávání. Determinují obsah a bez jejich stanovení bychom se v této oblasti neobešli. Mezi vzdělávací cíle lze zařadit i cíle výchovy a výuky. Cíl výuky je považován za směrodatný didaktický klíč, který vymezuje výsledek výuky. Žák by měl dosáhnout pozitivních výsledků, kterými se rozumí získání hodnot a postojů, dovedností, poznatků, jisté míry porozumění apod. Formulace výukových cílů jsou možné k vidění v předmětech běžné výuky, předmětových kurikulech či učebních osnovách. Aktuálně se využívá pro obecný cíl výuky sjednocující název kompetence, který z pohledu edukace představuje souhrn znalostí, hodnot, dovedností, návyků a postojů. Oproti tomu cíl výchovy je chápán jako jakýsi ideál člověka, jehož vlastnosti lze získat během života, a to právě působením výchovného aspektu pedagogické práce.¹⁶

Při plánování cílů bychom měli vycházet z obecných cílů vzdělávací soustavy, jak jsou dány *školským zákonem* v § 2 odst. 2. Abychom si stanovili cíle pro potřeby školní družiny, využijeme Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání který je poněkud stručnější, nicméně vystihuje základní cíle vzdělávání v natolik obecné rovině, že jsou relevantní i pro zájmové vzdělávání na primárním stupni:

- rozvoj dítěte, jeho učení a poznání;
- osvojování základů hodnot, na nichž je založena naše společnost;
- získávání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.¹⁷

---

¹⁶ Srov. KAPRÁLEK, K.; BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*, str. 21, 22.

¹⁷ Srov. HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*, str. 11.

Nesmíme ovšem opomenout základní cíl zájmového vzdělávání, který můžeme chápat jako specifikum školní družiny:

- vychovávat k smysluplnému využívání volného času a vybavovat žáky dostatkem námětů pro naplňování volného času;

Dále je nezbytně nutné, aby vychovatelé sledovali veškeré cíle, které se vážou k činnosti školní družiny, jež je vymezena ve *vyhlášce č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání*, v § 8. Na nejobecnější rovině můžeme říci, že cílem vzdělávání ve školní družině je, aby si žáci osvojili určité kompetence, které jsou předpokladem k výkonu pro svou vlastní realizaci a možné začlenění do společnosti. Jsou to tedy *specificky integrované vzdělávací cíle*.¹⁸

Školní družina navazuje zejména na cíle základního vzdělávání a rozvíjí kompetence k učení, k řešení problémů, k trávení volného času, komunikativní kompetence, sociální a interpersonální kompetence, občanské kompetence.¹⁹

Pokud jde o kompetence pracovní, tak nutno říci, že ty se objevují pouze v základním vzdělání; předpokládají manuální zručnost a růst návyků pracovních, které děti využijí během svého života. Druh těchto kompetencí je řazen do základního vzdělání především proto, že někteří žáci si po ukončení povinné školní docházky vybírají odborná učiliště nebo odborné střední školy, které jsou pro ně vhodnou přípravou a odborné kompetence se poté objevují ve všech rámcových programech pro školy se zaměřením na jistou pracovní činnost.²⁰

V následujících odstavcích jsou vybrány specifické výchovné cíle a související problémy, které se mj. objevily v rozhovorech s respondenty v našem výzkumu.

Jedním z často tematizovaných problémů je otázka pravidel, jejich nastavení a dodržování. Většina rodičů, kteří jeví zájem o své děti, si přeje, aby se jejich dítě stalo osobností a dobrým člověkem, za kterého se nebudou muset stydět, bylo moudré,

---

¹⁸ Srov. tamtéž, str. 11, 12.

¹⁹ Srov. tamtéž, str. 12.

²⁰ KLÍČOVÉ KOMPETENCE V RVP ZV, *Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online].

trpělivé a mělo smysl pro čestný život. Protože děti přicházejí na svět nepřipravené na život, rodič spolu s ostatními musí působit na jejich vývoj. Mnozí jen předávají zkušenosti z vlastního dětství, proto není od věci zamyslet se nad svou minulostí, jaké zkušenosti byly získány a co nás v životě mohlo ovlivnit. Položit si vhodně otázku, na čem v životě vlastně záleží? Jak jsme se stali osobností, kterou jsme? Co nás posílilo? Kde jsme brali sílu, když nám do cesty vkročila těžká životní chvíle?

Aby z dětí vyrostli šťastní dospělí, předejme jim vlastní životní zkušenosti. Také podpora a ochrana je nesmírně důležitá, ale nic se nemá přehánět. Dítě musí být pochváleno, ale zároveň nesmí očekávat od života, že se mu ve všem bude vždy dařit a za vše bude odměněno.²¹

Pokud budeme jednat nejistě a nedůsledně, neustále budeme dítěti něco vyčítat, ignorovat ho nebo používat prázdné výhrůžky, nikdy nemůžeme docílit pravidel a dostaneme se do okamžiku, kdy dítě přestane poslouchat a brát dospělého vážně. Pokud budeme nepřiměřeně jednat, vyčítat, vyhrožovat a použijeme fyzické násilí, můžeme předpokládat, že dítě se začne bát, přijme tyto vzorce chování, bude se chtít jednou pomstít a stane se osobností, která může mít sklony k fyzickému násilí.²²

Strach může být příčinou výchovných požadavků, které jsou na děti kladeny. U každého se může projevit díky vlivům výchovy, sociálních vztahů v rodině, ale může vycházet i z pocitu osamění. Děti jsou zatahovány do společenských problémů, díky technice mají snazší přístup k informacím a to může vzbudit jejich nejistotu.²³

Agrese je podle Weikerta²⁴ výsledkem naštvání, negativních emocí a pocitu svázanosti. Každý z nás dospělých v životě poznal, co je to vztek a zlost, a již víme, že nejlepší lék, jak se těchto pocitů zbavit, je ulevit si. Někdo vyhledá samotu, někdo si potřebuje do něčeho praštit a někdo jiný se vykřičí. Tyto pocity doprovází i děti a i ony se je snaží ventilovat. My jako dospělí v této chvíli musíme zasáhnout, ale musíme si přitom být vědomi, že musíme přiměřeně jednat. Pokud na agresivní chování jednáme agresivně, vzniká boj, který možná pro danou chvíli jsme schopni vyhrát, ale kontakt

---

²¹ Srov. HÜTHER, G., NITSCH, C. *Jak z dětí vychovávat šťastné dospělé*, str. 11.

²² Srov. KAST-ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*, str. 81.

²³ Srov. ROGGE, J-U. *Dětské strachy a úzkosti*, str. 151–152.

²⁴ Srov. WEIKERT, A. *Výchova dítěte*, str. 129–130.

s dítětem se může porušit. Je dobré ukázat dítěti, že je v pořádku to, co právě prožívá, ale měli bychom mu ukázat směr, jak by se problém dal řešit. Pokud dítě nechce spolupracovat, není dobré na něj tlačit, dítě potřebuje čas.

V dnešním světě můžeme pozorovat, že děti si rády hrají na válečníky, kdy naznačují, jak střílí ze zbraní a vykřikují u toho hrozivá slova. Podobně v minulosti si děti hrály na indiány nebo se vžívaly do jiných vzorů, kdy šlo o boj mezi zlem a dobrem. Každá doba se setkala s válkou ve světě, ale forma agrese měla jinou podobu. Agrese má své dvě strany jako mince. Z jednoho pohledu se dá říct, že jde o nenávist, z druhého pohledu, že jde o obranný prvek jednání. Nejdůležitější je, aby lidé, kteří procházejí životním problémem, ať jde o partnerský život či dětské neshody, byli v úzkém kontaktu. Musejí se vzájemně umět vcítit jeden do druhého a uvědomit si vznik problému. Ne vždy je to ale možné. Dítě nemůže přijít k paní vychovatelce, obejmout ji a začít vykřikovat to, co má zrovna na srdci, stejně tak to nejde ani u dospělých v zaměstnání mezi podřízeným a nadřízeným. Děti se musejí naučit samostatnosti a umět procházet strastmi života, kterými prochází.²⁵

---

²⁵ Srov. PREKOPOVÁ, J.; SCHWEIZEROVÁ, C. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*, str. 89–91.

4 Výchovné cíle ve školní družině jako součást vzdělávacích programů

Školní vzdělávací programy zaměřené na zájmové vzdělávání mají úzkou vazbu s rámcovými vzdělávacími programy.²⁶

Obecná ustanovení školského zákona podle § 1 se zabývají předškolním, základním, středním, vyšším odborným vzděláváním a také vzděláváním ve školských zařízeních. Dále tento zákon upravuje takové podmínky, při nichž se vzdělání a výchova uskutečňuje, stanovuje práva a povinnosti právnických a fyzických osob při vzdělání a stanovuje působení orgánů, vykonávající samosprávu v oblasti školství a státní správu.

V § 2 se můžeme dočíst o zásadách a cílech vzdělání. Podle tohoto paragrafu je vzdělání založeno na principech rovného přístupu každého občana bez diskriminačních náznaků, měly by být zohledňovány vzdělávací potřeby jednotlivce, účastníci vzdělání musí projevit vzájemný respekt a míru solidarity, školy zřízené státem, krajem nebo obcí musejí nabídnout bezplatné základní a střední vzdělání. V souladu s obecnými cíli je i svobodné šíření poznatků, zdokonalování procesu vzdělání na základě vědy a výzkumu a hodnocení výsledků vzdělávání. Dále je velmi důležité neopomenout, že každý občan má nárok vzdělávat se po celou dobu svého života.

Mezi obecné cíle vzdělávání se pak řadí rozvoj osobnosti, získání všeobecného vzdělání, porozumět a zužitkovat zásady demokracie, základní lidská práva a smysl pro sociální rovnost. Důležitými body jsou v tomto paragrafu i rovnost žen a mužů v dnešní společnosti, národní solidarita, poznání a pochopení ostatních kultur a znalosti o životním prostředí, jeho udržení a bezpečnosti a ochraně zdraví. Podle znění tohoto zákona je poskytované vzdělání veřejnou službou.²⁷

---

²⁶ MŠMT, *Nejčastěji kladené dotazy v oblasti zájmového vzdělávání*. [online].

²⁷ Srov. HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*, str. 139–140.

Každá škola a každé školské zařízení musí mít zpracován svůj školní vzdělávací program. Školní vzdělávací programy si školy tvoří samy, přitom však musí respektovat principy a pravidla daná příslušným rámcovým vzdělávacím programem, jehož garantem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Nicméně pro zájmové vzdělávání nebyl vytvořen rámcový vzdělávací program, ale pro tuto oblast se uplatňují požadavky a principy tvorby školního vzdělávacího programu podle § 5, odstavce 2 školského zákona.

Školní vzdělávací program pro zájmové vzdělávání by tedy měl stanovit zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání. Dále by měl zahrnovat podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání v konkrétním školském zařízení uskutečňuje. Školní vzdělávací program vydává ředitel školského zařízení a musí být přístupný k nahlédnutí veřejnosti.²⁸

Vzdělávacím programem se rozumí dokument, který má své uplatnění při plánování kurikula. Jak uvádí Průcha, v posledních letech se pro plánování kurikula začal vytvářet nový typ dokumentu nazývaný vzdělávací program.²⁹

Pokud jde o definici samotného pojmu kurikulum, již řadu let nad tímto pojmem visí jisté teoretické nesrovnalosti, definice tohoto pojmu je tedy často rozdílná. Například Lawton a Gordon definují kurikulum následovně:

- v užším vymezení jako program výuky;
- v širším vymezení jako veškeré učení, jež probíhá ve škole nebo v jiných institucích, a to jak plánované, tak neplánované učení;
- jako výběr z kultury společnosti tvořený v procesu kulturní analýzy.³⁰

---

²⁸ Srov. zákon 561/2004 Sb., školský zákon.

²⁹ Srov. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*, str. 215.

³⁰ Srov. LAWTON, D., GORDON, P. *Dictionary of Education*, str. 66.

Průcha, Walterová a Mareš pojem kurikulum vysvětlují jako:

- vzdělávací program, projekt, plán;
- průběh studia a jeho obsah;
- obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.³¹

Vzdělávací program školní družiny by měl zahrnovat cíle vzdělávání i obsah, výchovné formy, časový plán, materiální, ekonomické a personální podmínky činnosti ve školní družině, mj. aby byla zachována bezpečnost a nebylo přitom ohroženo zdraví dětí. V neposlední řadě také vymezuje podmínky pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.³²

Středobodem pro pedagogickou práci jsou vzdělávací cíle. Jsou kritériem pro výběr obsahu vzdělávání. Přitom můžeme rozlišit obecné vzdělávací cíle a dílčí obsahově specifické cíle, které udávají směr pro šířku a hloubku konkrétních témat. Podle času se rozdělují na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Mezi tyto cíle je možné zařadit i cíle výchovy, které představují ideál vlastností člověka získaných výchovou. Pro obecné vzdělávací cíle se v současnosti používá zejm. termín kompetence, tj. souhrn v životě uplatnitelných dovedností, znalostí, návyků, hodnot a postojů.

Pojmem cílový standard se pak rozumí soubor zamýšlených a společensky žádoucích vzdělávacích cílů přiměřených věkovému stupni a zralosti žáků a požadavkům na vzdělanostní a osobní profil absolventa určitého stupně vzdělání. Nicméně cílové standardy ve vztahu k zájmovému vzdělávání ve školní družině definovány nejsou.³³

Pedagog působící ve školní družině by měl zcela jistě sledovat cíle stanovené v činnostech tohoto prostředí a také sledovat, zda žáci získali patřičné kompetence. Vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělání, nicméně již nekonkretizuje cíle činnosti školní družiny, pouze stanovuje organizační podmínky realizace obecných cílů vzdělávání stanovených školským zákonem.

---

³¹ Srov. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*, str. 104–105.

³² Srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*.

³³ Srov. MŠMT. *Cílové standardy a kmenové učivo pro základní vzdělávání*, str. 12–22.

Ve školní družině zájmové vzdělávání naplňuje vlastními specifickými prostředky cíle obecné, které udává školský zákon. Stojí zde tedy cíle zaměřující se na rozvoj žáka, jeho poznání a učení, cíle osvojující si základní podstatu hodnot, na kterých stojí naše společnost. Člověk by měl získat samostatnost a být schopen projevit se jako osobnost. Doporučuje se, aby cíle formulované v ŠVP byly neustále doplňovány nabídkou forem, které sám vychovatel navrhne k naplnění.³⁴

---

³⁴ Srov. HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, str. 20.

5 Rozdílné názory vychovatelů a rodičů na výchovu

Rodina představuje pro děti první sociální, přirozené prostředí. V průběhu života každý podléhá různým sociálním vlivům, které se zapíší do lidské paměti. Rodina zastává roli malé společenské skupiny, která je tvořena matkou, otcem a jejich dětmi, čili členy, kteří si jsou biologicky příbuzní a ve svém životě prochází totožným směrem vývoje. Citová vazba představuje jistou sounáležitost a závislost mezi členy rodiny, děti jsou odkázány k pomoci a péči, pro rodiče jsou děti zase smyslem života. Matka je pro dítě citově nejbližší člen rodiny, pokud u dětí matka nezastává své místo, dítě je značně ochuzeno a ovlivněno po celý život.³⁵

I přes veškeré vynaložené úsilí vychovatelky, která se snaží na děti co nejefektivněji působit, není možné docílit úspěchu bez všestranné podpory ze strany rodičů. Vychovatel prokazuje své kvality při jednání s rodiči, to by mělo být vstřícné a neformální. Je zajisté přínosem moment, kdy je vytvořen mezi vychovatelem a rodičem kolegiální vztah. Každý pedagogický pracovník vnímá, zda má v rodičích svých svěřenců podporu, či nikoli, a pokud podporu nemá, je to přenášeno do výsledků jeho práce.³⁶

Rodina hraje obrovskou roli při ovlivňování dětí. Je to logické, jednak je to pro dítě nejpřirozenější prostředí a časově první výchovná složka. Svůj volný čas dítě tráví na základě možností, které má a podle hodnot, které rodina přijímá za své.³⁷

Rodina, která tráví společný čas u jídla, prožívá vzácné společné chvílky a nesmí ji u toho nic rušit, ani mobilní telefon, rádio nebo televize. Jde o okamžiky, kdy se všichni

---

³⁵ Srov. KLINDOVÁ, L.; BRONIŠOVÁ, E.; KOLLÁRIK, K. *Pedagogická psychologie*, str. 28.

³⁶ Srov. HELMS, W. *Lépe motivovat – méně se rozčilovat*, str. 88, 91.

³⁷ Srov. HÁJEK, B.; HERMACH, J. *Děti, vedoucí, volný čas*, str. 30.

sejdou u jednoho stolu, a může to rodinu velmi sblížit. Velký problém nastává, když každý člen rodiny jí v jiné místnosti. Dítě, které stoluje u televize, je značně ochuzeno a namísto základů stolování vnímá, co se odehrává na obrazovce. Dítě je do obrazu vtaženo a vnímá to jako jistý vzor, proto není divu, že když pak nastoupí do školní jídelny, vychovatelky nedokážou porozumět, proč neumí používat příbor, je neposedné a soustředí se na všechno okolo jen ne na svůj chod. Již od narození jsme v úzkém kontaktu s matkou, která nás kojí. Společné jídlo v rodině je tedy jeden z důvodů navázání sociální vazby.³⁸

K nejdůležitějším složkám výchovy patří především láska ze strany rodičů a to, jak jdou dětem příkladem. Často můžeme slyšet větu, kdy dospělí říkají, že dnešní doba je jiná. Není tomu úplně tak, jen dnešní rodiče jsou více sebekritičtí a to narušuje jejich působení, proto je dobré stanovit si jisté hranice. Není dobré klást na děti vysoké požadavky. Často dítě není schopné vyhovět přání svých rodičů a dochází ke zklamání z obou stran. Daleko lepší způsob je dítě brát takové, jaké je a podporovat ho.³⁹

Počet dětí, které pocházejí z rozvrácených, nebo neúplných rodin neustále narůstá a představuje obrovský problém. V době, kdy se rodina rozpadá, je nutné vytvořit dítěti prostor, aby se nebálo mluvit o svých pocitech nahlas. Dětem by měly být předány pravdivé informace, tak aby jim byly schopné porozumět. Velmi důležité je, aby rodiče ukončili nepřátelsky projevovanou nevraživost a panovala mezi nimi zdvořilost jeden k druhému. I přesto, že už si rodiče nerozumí, musejí neustále dítěti prokazovat souználost, lásku a péči. Pro dítě je škodlivé, když v domácnosti nastávají neustále změny přítomných osob, které mají tvořit rodinu.⁴⁰

Pro takové dítě doba rozvodu rodičů nese obrovské nejistoty a strádání. Ovšem v některých případech to může být jistá cesta k vysvobození, zvláště pokud je v rodině týráno či zneužíváno. Pokud jeden z rodičů odchází od rodiny, dítě má pocit, že ho opouští a trpí ztrátou. Pokud se musí dítě odstěhovat, ztrácí své přirozené prostředí a bude nějakou dobu trvat, než si zvykne na to nové. Okolo čtvrtého až pátého roku si dítě

---

³⁸ Srov. PREKOPOVÁ, J.; SCHWEIZEROVÁ, C. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*, str. 121–123.

³⁹ Srov. KAST-ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*, str. 17.

⁴⁰ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, str. 178–179.

začíná uvědomovat svou identitu a chce napodobit svůj vzor. Pokud jde o chlapce a ten vidí, jak jeho otec útočí slovně na matku, bude tyto vzorce přijímat a chovat podobně. Podobně je to i u dívek, které mají svůj vzor obvykle v matce. Je pochopitelné, že každý rozvedený rodič by chtěl své dítě připoutat na svou stranu, ale je nezbytné si uvědomit, že se to odrazí na jeho chování. V případě střídavé péče je důležité, aby si rodiče vzájemně neškodili a stále mysleli na své dítě, těšili se s ním z maličností, které prožil u toho druhého. Není dobré zahrnout dítě dárky a nucenými gesty pro zavděčení se.⁴¹

V prováděném výzkumu jsem se snažila od jednotlivých vychovatelek zjistit, zda a jak se v názorech na výchovu shodují či neshodují s rodiči dětí, proto výše uvedené odstavce mi přišlo důležité neopomenout.

Někteří vychovatelé se kriticky vyjadřovali na adresu rodičů. Zaznívaly např. odpovědi, že rodiče často nemají čas cokoliv řešit a je pro ně daleko pohodlnější dítěti zaplatit nejrůznější kroužky bez ohledu na to, zda jsou pro dítě činnosti zajímavé. V dnešní době jsou mnozí moderní rodiče velmi časově zaneprázdněni a nemají dle výpovědí respondentek dostatek trpělivosti a času dětem vštěpovat základy slušného chování. Jedna z vychovatelek odpovídající na mou otázku zaznamenala, že dříve byl s rodiči harmoničtější vztah, než je tomu dnes. Chybí komunikace mezi rodičem a dítětem a podobně je tomu i s nedostatkem komunikace mezi rodičem a vychovatelem.

Zda tedy rodiče s vychovatelem sdílí stejné výchovné cíle, je otázkou. V odpovědích jsou zaznamenány nejrůznější výsledky. Pokud jde o shodné cíle, je asi nutno říci, že je to tak z poloviny ano a z poloviny ne. Opět zazněla odpověď, že chybí komunikace, ale že rodič je spokojený jen ve chvíli, kdy dítě odchází domů spokojené. Velkým problémem je i to, že rodiče podle některých vychovatelek zaměňují jejich pedagogické činnosti s chůvou a velmi rádi by předem přednesli své požadavky.

Dalším důležitým zjištěním je to, že vychovatelé a rodiče se mohou výrazně lišit v tom, jak vnímají a hodnotí dítě a jeho chování. Z rozhovorů vyplynulo, že se vychovatelé domnívají, že rodiče neznají své dítě v tom smyslu, jak se chová v jiném prostředí než v prostředí domova. Je pochopitelné, že v kolektivu se dítě bude chovat

---

⁴¹ Srov. PREKOPOVÁ, J.; SCHWEIZEROVÁ, C. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*, str. 141–143.

jinak, než v prostředí rodiny, nicméně ne vždy si tuto možnost rodiče uvědomují. Na druhou stranu vychovatelé neuvádějí možnost, že by jejich hodnocení chování dítěte mohlo být mylné. Z rozhovorů nelze usuzovat, zda se zamýšlejí nad tím, jestli chování dítěte ve školní družině odráží spíše povahu dítěte, která se teprve mimo prostředí rodiny skutečně projeví, nebo zda je toto chování spíše reakcí na podmínky, které vychovatel ve školní družině vytvořil.

6 Vlastní výzkum

6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak vychovatelé ve školních družinách uvažují o svých výchovatelejších cílech. Tuto základní otázku můžeme konkretizovat v podobě těchto dílčích výzkumných otázek:

1. Jaké cíle výchovy ve svých výpovědích formulují vychovatelé? Co považují za důležité? K čemu chtějí děti vést?
2. Jak tyto cíle zdůvodňují? Zvažují některé alternativy? Přehodnotili některé své cíle nebo důrazy v průběhu své profesní dráhy?
3. Které cíle považují za nejdůležitější, které za druhotné?
4. Jak o svých cílech uvažují vzhledem k oficiálně deklarovaným cílům školy, vzhledem ke školnímu vzdělávacímu programu, vzhledem ke své představě o tom, jaké cíle sledují resp. na co kladou důraz, kolegové, rodiče dětí apod.?
5. Jak se vzájemně doplňují, liší či podobají cíle pedagogů působících v rámci jedné školní družiny?

6.2 Metodika

Pro tuto bakalářskou práci byla použita metoda kvalitativního výzkumu – rozhovor strukturovaný do několika základních otevřených otázek. Rozhovory byly vedeny osobně (se souhlasem respondentů byl pořízen audiozáznam, který byl následně přepsán – přepisy rozhovorů jsou uvedeny v přílohách této bakalářské práce). V rámci každého rozhovoru byly položeny tyto otázky:

- *Pracujete jako vychovatelka ve školní družině. Co je cílem Vaší výchovatelejších práce?*
- *Co je podle vás nejdůležitější, co se týká výchovy dětí?*

- *Myslíte, že by školní družina měla sledovat také nějaké vzdělávací cíle – nebo by se měla zaměřovat spíše jen na výchovu dětí?*
- *Když uvažujete o cílech toho, co v družině děláte, řešíte přitom nějak to, co máte napsáno ve školním vzdělávacím programu?*
- *Když plánujete činnost školní družiny nebo když si pro děti připravujete nějaké aktivity, řešíte přitom nějak výchovné nebo vzdělávací cíle?*
- *Ve své profesi pracujete již ? let. Změnilo se za tu dobu nějak to, jak uvažujete o cílech své práce?*
- *Když srovnáte sebe a své kolegy – myslíte, že cíle práce s dětmi ve ŠD vidíte podobně, nebo je něco, co třeba vidíte jinak, něco v čem se neshodnete?*
- *A co rodiče dětí? Myslíte, že se s nimi v názorech na výchovu a vzdělávání dětí ve ŠD shodnete?*
- *Jsou nějaké názory na výchovu a vzdělávání dětí, se kterými se třeba neztotožňujete, ale uvažujete o nich, zvažujete je, nenechají vás v klidu – prostě nějaké názory, které vás motivují a provokují k nějakému dalšímu přemýšlení o cílech své práce?*

Přepis rozhovoru jsem s pomocí vedoucího bakalářské práce analyzovala tak, že jsem se nejprve pokusila ve výpovědích respondentů identifikovat základní kategorie (otevřené kódování) a následně jsem napříč rozhovory hledala propojení těchto kategorií a vztahy mezi nimi. Tyto vztahy a varianty jednotlivých kategorií byly následně uspořádány do schématu (viz schéma 2 v kapitole 6.5), kterým jsem se pokusila vystihnout, jaké cíle vychovatelé ve své práci sledují a v jakých souvislostech o cílech výchovy přemýšlejí.

6.3 Charakteristika výzkumného vzorku

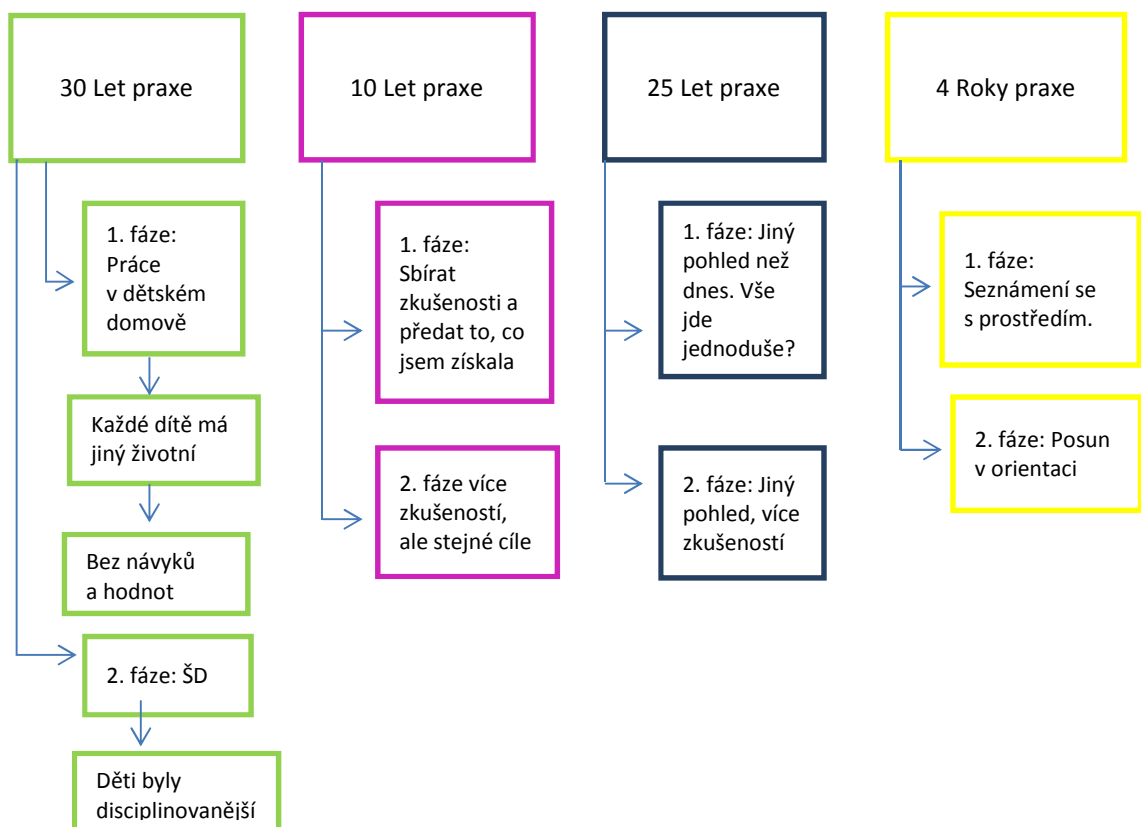
Pro tento výzkum byly vybrány čtyři vychovatelky jedné českobudějovické školní družiny. Všechny dotazované jsou ženy ve věkovém rozmezí 31–52 let. Všechny respondenty souhlasily s uveřejněním jejich odpovědí podepsáním informovaného souhlasu. Snažila jsem se, aby ve výzkumu byly zastoupeny různé věkové kategorie a vychovatelky s různou délkou praxe:

- **respondentka č. 1:** věk 49 let, výchovatelská praxe 30 let;
- **respondentka č. 2:** věk 31 let, výchovatelská praxe 4 roky;
- **respondentka č. 3:** věk 52 let, výchovatelská praxe 25 let;
- **respondentka č. 4:** věk 47 let, výchovatelská praxe 10 let.

Následující schéma č. 1 slouží k zachycení toho, jak vychovatelky popisují svůj profesní rozvoj, resp. z čeho vycházejí při formulaci svých názorů. Schéma je rozděleno do rámečků, kde horní část představuje dobu pedagogického působení respondentky. Dále je schéma rozděleno na 1. a 2. fázi neboli průběh jejich výchovného působení ve školní družině.

Odpovědi, co je vede k dalšímu zamyšlení nebo případnému přehodnocování cílů své práce, jsou vyobrazeny na schématu č. 2 v pravém dolním rohu a pro přehlednost jsou znázorněny ve stejných barvách jako ve schématu č. 1.

Schéma 1: Struktura výzkumného vzorku

6.4 Zjištění z jednotlivých rozhovorů

6.4.1 Respondentka č. 1

Vychovatelka, jejímž cílem je vytvořit dítěti prostředí a podmínky, aby do školní družiny chodilo rádo a vytvořil se mezi ní a dítětem osobitější vztah, se snaží vést děti k zásadám slušného chování. Poukazuje i na problematiku týkající se vztahu s rodiči, kteří podle jejích slov nemají příliš času a trpělivosti základní návyky dítěti předat. Při plánování činností, co v družině dělá, se zamýšlí nad školním vzdělávacím programem, ale především řeší, která činnost by mohla být pro děti přínosná a zajímavá. Výchovné a vzdělávací cíle spíše opomíjí, protože se domnívá, že tyto cíle vycházejí z činnosti. Vychovatelka připomněla, že než začala pracovat ve školní družině, řadu let působila jako vychovatelka v dětském domově, kde práce byla náročná především na psychiku. Dodala, že dříve bylo při vychovatelské práci důležité splnit úlohy, které dnes nespadají do té hlavní kategorie a vztahy s rodiči byly daleko na přátelštější úrovni. Svůj vztah s kolegyněmi hodnotí kladně, což přispívá ke kvalitám její vychovatelské práce.

6.4.2 Respondentka č. 2

Vychovatelka vidí svůj cíl vychovatelské práce v rozvoji kompetencí k volnému času, aby se děti naučily vnímat svůj čas jako určitou hodnotu a v rámci možností s ním dokázaly zacházet. Snaží se, aby z dětí byli dobří lidé a měly smysl pro morálku. Na provoz školní družiny hledí jako na možnost nechat děti pracovat tak dlouho, jak je to baví, což podle vychovatelčinych slov umožňuje sledovat i vzdělávací cíle. Když jsem respondentce položila otázku, zda řeší při své práci, co je ve školním vzdělávacím programu, odpovídá, že ano, ale že si veškeré dokumenty musí nejdříve přeformulovat. Svůj vztah s kolegyněmi hodnotí poměrně kladným způsobem, avšak nutno dodat, že připomíná fakt, že společně o cílech toho, co se v družině dělá, příliš nekomunikují. Podobně to vidí i u vztahu s rodiči, ale věří, že ti jsou spokojeni jen ve chvíli, kdy dítě přijde domů spokojené.

6.4.3 Respondentka č. 3

Tato vychovatelka klade důraz své práce na kladné působení na děti různého věku a snaží se jim vštěpovat základní zásady slušného chování. S tímto tvrzením se

podobně, ale jinými slovy, ztotožňují i předchozí respondentky. Výchovu nevnímá jako svou prioritu, tu přisuzuje rodině, kterou ona, jakožto vychovatelka, nemůže suplovat. Školním vzdělávacím programem se řídí, ale také se řídí i jinými prvky, které posbírala za svou dobu působení a mohla tím získat i řadu poznatků. Sama uznává, že když před několika lety nastoupila do tohoto zařízení jako mladý člověk, měla jiný pohled, možná i jednodušší na okolnosti. Cíle s kolegyňami vidí pravděpodobně stejně, ale uvádí, že každá vychovatelka, řeší situace odlišným způsobem. Tím ale neuvádí, že s nimi nesouhlasí nebo se v názorech rozchází. Prosazuje názor, že čím více zaměstnanců školní družiny na děti působí, tím více zkušeností dítě může získat, a doufá, že to budou jen ty dobré. I vztah s rodiči vidí zcela rozmanitě. Sama ve svých odpovědích uvádí, že existuje polovina rodičů, kteří mají stejné priority jako ona, ale i druhá polovina, která je má naprosto odlišné. Dětské chování doma a v prostředí rodiny se podle slov této vychovatelky značně liší. V družině se dítě projevuje spíše v negativnější podobě. Tato respondentka byla poměrně stručná ve svých odpovědích.

6.4.4 Respondentka č. 4

Vychovatelka, která si za svůj cíl klade trávení času s dětmi v době mimo vyučování. Dále se snaží předávat dětem vlastní zkušenost a naučit je dobrým mravům. Za svůj cíl, který chápu spíše ve vztahu k dětem, se také snaží být pro děti autoritou, vzorem a kamarádem. Nejdůležitější je ve výchově podle jejích slov rodina, bez které dítě značně strádá a projeví se to dříve či později na chování. Zastává názor, že školní družina musí sledovat výchovné a vzdělávací cíle, ale o výchovu se má postarat v první řadě rodina. Vychovatelky potom jen doplňují jisté mezery, které ve výchově chybí. Činnosti připravuje tak, aby děti bavily. Školní vzdělávací program vnímá jako startovní čáru, od které se odráží její příprava aktivit. Vhodnou volbu činností vybírá i podle svých vlastních pocitů. Tvrdí, že dětem je třeba věnovat volnost a klid, aby si samy vybraly, co chtějí dělat, protože nevidí jako dobré, když se dětem neustále říká, co se má dělat.

Během své desetileté působnosti ve školní družině vyzorovala, že někteří rodiče vnímají práci vychovatelky jako chůvu a rádi diktují, co se má dělat, což ji od její práce odrazuje. Domnívá se, že se její cíle během deseti let nijak nezměnily, jen posbírala více zkušeností. V kolektivu vychovatelů se cítí dobře a v práci s dětmi vidí jisté shody jen s tím rozdílem, že každá řeší situace odlišně, což může napomáhat, že se jedna od druhé

učí. Na otázku, zda se v názorech s rodiči na výchovu shoduje, odpověděla velmi stručně větou, že je to čistě individuální.

6.5 Shrnutí zjištění napříč rozhovory

Cílem mé bakalářské práce je najít odpověď, jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé ve školních družinách. Mnozí autoři se věnují vychovatelství, ale málokterý autor se věnuje vychovatelským cílům – a pokud ano, pak spíše z hlediska toho, co by *mělo být* cílem vychovatelské práce ve školní družině, nikoli jaké cíle vychovatelé skutečně sledují. Proto považuji za důležité doplnit obraz reality také hlubším pohledem do názorů pedagogů z praxe.

Pro svůj výzkum jsem zvolila rozhovor se čtyřmi vychovatelkami různého věku a s různou dobou vychovatelské praxe. Mým cílem bylo získat odpověď na mou prvotní otázku. Z analýzy provedených rozhovorů vyvstalo několik základních kategorií, jejichž propojenost a souvislosti jsem se pokusila dále zkoumat. Výsledek je zobrazen ve schématu č. 2. V hranatých rámečcích jsou zachyceny jednotlivé kategorie a jejich ilustrace z rozhovorů, v „oblacích“ jsou vyznačeny otázky, na které respondenti odpovídali a od nichž se pak odvíjely kategorie, které se v odpovědích vyskytly.

Ze schématu je patrné, že při prvotní otázce jsem se snažila nalézt odpověď, co je cílem jejich vychovatelské práce.⁴² Odpovědi jednotlivých vychovatelek bylo zapotřebí rozdělit do dvou kategorií. První kategorie spíše směřuje k pedagogickému cíli ve vztahu k vychovateli, kdy cílem dvou respondentek byl vztah k dítěti, aby se s dětmi vytvořil vztah, být jim autoritou, kamarádem a zároveň vzorem. Další kategorií této otázky byly vychovatelské cíle ve vztahu k dětem. Odpovědi se zde poměrně lišily a nabalovaly na sebe další tvrzení. Zazněla snaha dát dítěti prostor pro samostatný rozvoj, jiná vychovatelka považovala za důležité vytvoření vhodných podmínek a prostředí, které by mohly dopomoci k utváření mezilidských vztahů, na což navazuje odpověď z jiné otázky, že důležité je být dítěti nápomocný při řešení různých problémů.

S myšlenkou, že základním cílem je vytvoření vhodných podmínek, se ztotožňovalo více vychovatelek, přičemž rozšířily odpověď jen o to, že dalším důležitým

---

⁴² Ve schématu č. 2 jsou cíle, které v rozhovorech byly formulovány jako cíle hlavní, zvýrazněny podtržením.

vodítkem je, aby práce ve školní družině děti převážně bavila a dítě do tohoto prostředí chodilo rádo, tím je pak větší šance, že je dítě schopné projevit svá přání a to, co ho vlastně zajímá. Na základě toho jsou pak zohledňovány i cíle při plánování činnosti ve školní družině. Dalšími výchovnými cíli byly považované cíle k vedení zásadám slušného chování, kdy si děti mají osvojit hygienické návyky i pravidla stolování. Zdůvodnění důležitosti těchto cílů se pak opíralo o tvrzení, že se dítěti nedostává dostatečný čas a trpělivost ze strany rodičů. Dalším důležitým zjištěním byl postřeh vychovatelky, která pokládá za hlavní cíl rozvoj kompetence k volnému času, aby děti byly schopné osvojit si jisté hodnoty a se svým časem uměly naložit vhodně. Další respondentky pak spatřovaly cíl své práce v předání životní zkušenosti, aby se děti uměly orientovat v životě.

Dále jsem se snažila zjistit, co je zdrojem uváděných cílů. Zazněla zde řada odlišných odpovědí. Vodítkem je vlastní životní zkušenost, podstatný je také zájem dětí, od něž se pak odvíjí cíl, aby děti práce v družině především bavila, a snaha činnosti připravit zajímavé, případně další charakteristiky dětí jako věk a na něj navazující snaha dát dítěti prostor pro samostatný rozvoj či volba vlastní aktivity. Další zajímavou odpovědí bylo, že zdrojem je vlastní pohled na situaci, kdy se vychovatelka rozhoduje „podle sebe“. Jiná vychovatelka odpovídá, že výchovné cíle vůbec neřeší, protože ty vyplývají z činnosti.

Dalším zdrojem cílů činnosti školní družiny může být školní vzdělávací program. Jedna respondentka odpověděla, že dokumenty si nejdříve pro smysluplné porozumění musí přeformulovat a až poté s nimi dokáže nakládat. Jiná respondentka odpověděla, že důležité je na základě měsíčního plánu jednotlivé činnosti konkretizovat. Dalšími zdroji je doplnění mezer, které dětem chybí a trávit s dětmi čas.

Dostáváme se k další otázce, kdy jsem se snažila zjistit, jaký je ohledně názorů na cíle vychovatelské práce ve školní družině vztah mezi vychovatelem a rodinou. Jedna z respondentek tvrdí, že se s rodiči o tomto tématu moc nebaví, další vychovatelky se vyjadřovali spíše k otázce vztahu s rodiči obecně, nikoli přímo k otázce cílů práce. Respondentka, která má značně dlouhou pedagogickou praxi, říká, že dříve byl vztah mezi vychovatelem a rodičem daleko přátelštější, než je dnes. Dále zaznělo, že velmi často si rodiče vychovatele pletou s chůvou, priority mají rozdílné, pokud nastane nějaký problém, nechtějí si ho připustit, protože své děti znají jen z domácího prostředí, kde se chová značně odlišně než ve školní družině. Zaznělo ale i opačné tvrzení, že z po-

loviny bývají cíle shodné, ale vážne čas a zájem pro komunikaci. Objevil se i názor, že rodiče raději poskytnou finanční zastřešení výchovy, než aby sami věnovali svůj čas dětem. Často ani netuší, že zvolené volnočasové aktivity pro dítě nejsou vhodné, neodpovídají zájmům dítěte. Jedna z vychovatelek se domnívá, že rodiče jsou spokojeni jen ve chvíli, kdy dítě přijde domů ve šťastném rozpoložení.

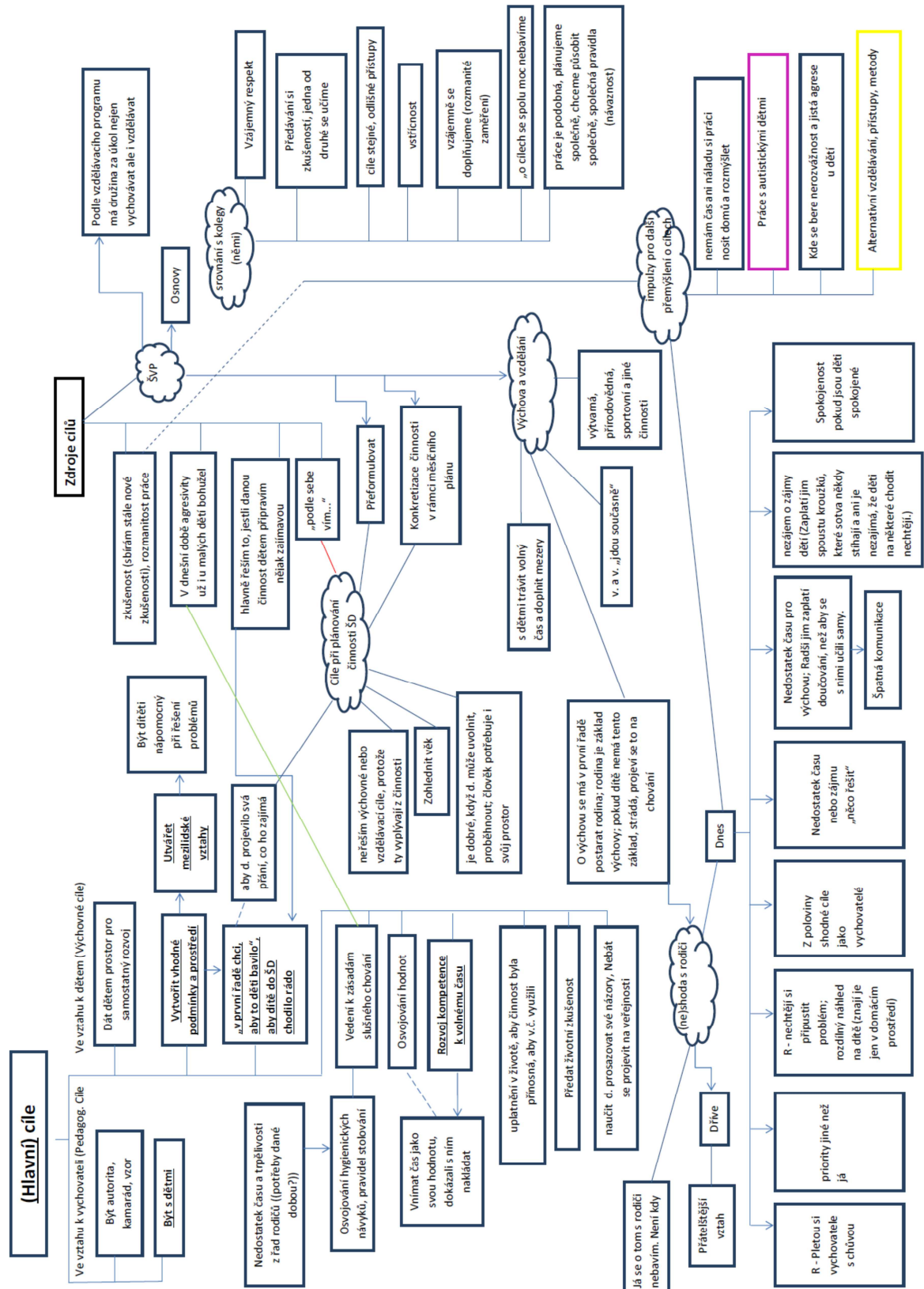
Další mou otázkou bylo, jaký je vztah mezi jednotlivými vychovateli. Zjištění bylo poměrně pozitivní. Odpovědi se příliš nelišily. Objevila se slova o vzájemném respektu, vstřícnosti, návaznosti práce, předávání si zkušeností; cíle vychovatelek bývají často shodné, jen každá má jiné přístupy a rozmanité zaměření, což je ovšem z hlediska celku fungování školní družiny vnímáno jako pozitivum. Dále ale jedna respondentka odpověděla, že se o cílech mezi vychovateli spíše nekomunikuje.

Všem vychovatelkám byla na závěr položena ještě jedna poslední otázka. Snažila jsem se zjistit, zda existuje něco, co je nabádá k dalšímu hlubšímu zamyšlení ohledně cílů jejich práce. V této kategorii se odpovědi výrazně lišily. Respondentka č. 1 odpověděla, že nemá čas ani náladu si práci nosit domů a rozmýšlet. Respondentka č. 2 odpověděla, že by tím snad mohla být práce s autistickými dětmi. Respondentka č. 3 odpověděla, že nechápe, kde se bere nerozvážnost a jistá agrese u dětí. Respondentka č. 4 odpověděla, že se zabývá alternativním vzděláváním, přístupy a metodami.

Domnívám se, že ačkoli se jedná pouze o první výzkumnou sondu a závěry nelze zobecňovat, přesto výše uvedené schéma představuje poměrně komplexní pohled, který by mohl být využit jako studijní materiál nebo může posloužit k lepší informovanosti o práci vychovatelů ve školních družinách.

Schéma 2: Vztahy mezi identifikovanými kategoriemi

Závěr

Cílem mé bakalářské práce je najít odpověď, jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé ve školních družinách.

V prvních několika kapitolách teoretické části práce jsem se pozastavila nad výchovou ve školní družině, kde je zmíněn i historický průběh a vznik družin jako takových. Snažila jsem se nastínit osobnost vychovatele a výchovné cíle, kde jsem se opírala o některé zákony a vyhlášky, které do chodu školní družiny zasahují. Výše jsou uvedené i kapitoly, které mi přišlo důležité zmínit vzhledem k tématům, která se objevila v rozhovorech s respondenty. Šlo především o pasáže zabývající se dětmi a jejich výchovou, jak z nich vychovávat šťastné dospělé, jaké jsou možné příčiny agresivního chování a rozdílnost názorů mezi vychovateli a rodiči. V práci se i objevuje školní vzdělávací program, který je pro mou práci velmi důležitý.

Na základě výzkumu byla zjištěna nová zjištění, týkající se především předem stanovených cílů. Řada vychovatelek vnímá jako svůj zdroj cílů především svůj vlastní úsudek a o dokumenty týkající se činností školních družin se opírají až v druhé řadě.

Myslím si, že by bylo velmi zajímavé pozastavit se nad otázkou, zda je důležitější pro vychovatelskou práci odbornost vychovatele či množství pedagogické praxe. V mé práci pro tuto otázku již nezbyl prostor, nicméně pro další zamyšlení by se to z mého pohledu zdálo velmi zajímavé.

Seznam použitých zdrojů

- FIALOVÁ, L. *Body image jako součást sebepojetí člověka*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0173-7.
- HELMS, W. *Lépe motivovat - méně rozčilovat*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-087-1.
- HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.
- HÁJEK, B.; HARMACH, J. *Děti vedoucí volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.
- HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. *Školní družina*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-900-2.
- HUČÍNOVÁ, L. *Klíčové kompetence v RVP ZV*. [online].[cit. 19. 10. 2005]. Dostupné na WWW: < <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/335/KLICOVE-KOMPETENCE-V-RVP-ZV.html/> >.
- HÜTHER, G.; NITSCH, C. *Jak vychovávat z dětí šťastné dospělé*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3311-8.
- KAPRÁLEK, K.; BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2.
- KAST-ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*. Brno: Vydavatelství a nakladatelství Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-2042-2.
- KLINDOVÁ, L.; BRONIŠOVÁ, E.; KOLLÁRIK, K. *Pedagogická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. ISBN 14-349-76.
- KUČERA, Z.; ŠTVERÁK, V. *Chrestomatie z dějin pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN: 80-7184-626-0.
- LAWTON D.; GORDON P. *Dictionary of Education*. London: Hodder & Stoughton Educational, 1996. ISBN 9780340648155.

MŠMT: *Cílové standardy a kmenové učivo pro základní vzdělávání*. Učitelské noviny, 97, 1994, č. 31.

MŠMT. *Nejčastěji kladené dotazy v oblasti zájmového vzdělávání*. [online]. [cit. 16. 1. 2012]. Dostupné na WWW: < <http://www.msmt.cz/mladez/casto-kladene-dotazy-2> >.

PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8.

PREKOPOVÁ, J.; SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-77-1.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ROGGE, J.-U. *Dětské strachy a úzkosti*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-237-8.

SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

WEIRKERT, A. *Výchova dítěte, osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku*. Praha: Jan Vašut, 2007. ISBN 978-80-7236-527-2.

WIERZBICKA, A. *Sémantika; Elementární a univerzální sémantické jednotky*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-2289-7.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). in: *Sbírka zákonů České republiky* [online], 2004 [vid. 10. 11. 2005], dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonInfo.jsp?idBiblio=58471&nr=561~2F2004&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, in: *Sbírka zákonů České republiky* [online], 2004 [vid. 22. 9. 2010], dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/WPS_PA_2001/jsp/download.jsp?s=1&l=563%2F2004.

Seznam příloh

Příloha I.   Rozhovor č. 1

Příloha II.   Rozhovor č. 2

Příloha III.   Rozhovor č. 3

Příloha IV.   Rozhovor č. 4

Přílohy

Příloha I. – Rozhovor č. 1

Pracujete jako vychovatelka ve školní družině. Co je cílem Vaší vychovatelské práce?

Hlavním cílem mé práce je vytvořit dítěti prostředí a podmínky k tomu, aby do školní družiny dítě chodilo rádo a aby se vytvořil mezi vychovatelkou a dítětem takový vztah, který by pomáhal dítěti se nebát vychovateli cokoliv říct, například to, co ho trápí nebo ho zajímá. Dále mu být pomocný při řešení různých problémů, ať ve škole nebo v rodině, a aby se dítě nebálo projevit svá přání. Na základě toho vytvářím i týdenní plány, které pochopitelně musí být součástí vzdělávacího procesu, kdy si dítě osvojuje hodnoty samostatnosti a schopnost projevovat se i jako osobnost. Mým cílem je i naučit dítě, aby umělo prosazovat své názory a nebálo se mluvit na veřejnosti. Dále se snažím zařadit i do plánu něco, co není vždy z mé hlavy, ale právě z hlavy nebo přání mých dětí. Když takové dítě dostane novou hru či knihu a ostatní jeví zájem, tak se to také snažím zařadit do programu.

Co je podle vás nejdůležitější, co se týká výchovy dětí?

Mezi nejdůležitější formy výchovy je podle mého názoru vedení dětí k základním zásadám slušného chování. Děti musejí umět pozdravit, poděkovat, slušně o něco požádat, umět vytvořit si hezký vztah s kamarády a spolužáky, aby se k sobě nechovaly vulgárně až agresivně. V dnešní době agresivity už i u malých dětí bohužel přibývá. Snažím se je vést k základním hygienickým zásadám, ať jde jen o spláchnutí WC a umytí si rukou. Věřte, že to není automatické, proto je důležité to některým neustále omílat. Snažím se děti naučit i zásady stolování. Spousta dětí neumí používat příbor a ani nejsou zvyklí si po sobě odnášet špinavé nádobí nebo otřít stůl, který je po nich špinavý. Podobné je to u výtvarné nebo pracovní činnosti. Myslím si, že je to důležité, protože rodiče zřejmě nemají tolik času a trpělivosti tyto návyky jim vštěpovat, proto je na škole, aby jim to pořád připomínala, až se stanou některé samozřejmostí.

Myslíte, že by školní družina měla sledovat také nějaké vzdělávací cíle – nebo by se měla zaměřovat spíše jen na výchovu dětí?

Podle vzdělávacího programu má družina za úkol nejen vychovávat ale i vzdělávat. Například četbou knih nebo odborných časopisů, řešením různých rébusů, vycházkami do přírody a jejích pozorování, besedami a návštěvami různých výstav apod.

Když uvažujete o cílech toho, co v družině děláte, řešíte přitom nějak to, co máte napsáno ve školním vzdělávacím programu?

Když uvažuji o cílech, co v ŠD děláme, tak se zamyslím, co je v ŠVP, ale hlavně řeším to, jestli danou činnost dětem připravím nějak zajímavou, aby je činnost především bavila a abych k práci zmotivovala co nejvíce děti. A i když danou činnost dělám po několikáté, tak se spíše zamýšlím, jak by se dala ještě vylepšit nebo udělat zajímavější

Když plánujete činnost školní družiny nebo když si pro děti připravujete nějaké aktivity, řešíte přitom nějak výchovné nebo vzdělávací cíle?

Když plánuji činnost nebo když si připravuji aktivity, tak už neřeším výchovné nebo vzdělávací cíle, protože ty vyplývají z činnosti. Celoroční plán připravuje kolektiv vychovatelů společně v přípravném týdnu, než začne školní rok, a ten máme k dispozici my, rodiče i děti na nástěnce u informací ŠD. Měsíční plán si tvoří každá vychovatelka sama, který se tematicky shoduje s celoročním plánem, ale každá si ho vytvoří jinak a jen ho konkretizuje. Například do výtvarné činnosti dopíše malba temperami na téma podzim. Do pracovní činnosti, práce s přírodninami - výroba ježečků a do tělovýchovné činnosti soutěž v přeskoku přes švihadlo apod.

Ve své profesi pracujete již 30 let. Změnilo se za tu dobu nějak to, jak uvažujete o cílech své práce?

Jako vychovatelka jsem nastoupila do dětského domova a ta práce byla úplně jiná než ve ŠD. Práce byla na psychiku velmi náročná a kladla důraz hlavně na to, abychom dětem nahradili rodiče. Každé dítě pocházelo z jiného prostředí a kolikrát ani neumělo mluvit, bálo se ostatních. Hygienické návyky neměli téměř žádné, tak jsme fungovali 24 hod denně. Když jsme šli domů, neustále jsme něco řešili.

Později jsem nastoupila do školní družiny a ta práce byla úplně jiná, než je dnes. Děti byly disciplinovanější, nedovolily si něco nedělat, i když třeba zrovna neměly náladu. Dříve jsem musela klást důraz na to, aby bylo vše splněno, abychom s dětmi probraly všechny významné svátky a aby byly hotové nástěnky, protože to tak doba vyžadovala.

Když srovnáte sebe a své kolegy – myslíte, že cíle práce s dětmi ve ŠD vidíte podobně, nebo je něco, co třeba vidíte jinak, něco v čem se neshodnete?

Když srovnám své kolegyně, tak naše práce je velmi podobná i některé akce nebo aktivity plánujeme společně. To je naším cílem. Chceme se navzájem respektovat nebo si předávat zkušenosti a chceme na děti působit společně, protože děti si předáváme z ranní družiny na odpolední družinu a z odpolední na tu konečnou a musíme si stanovit pravidla, kterými se řídíme. Jen některá z nás na děti působí víc po estetické stránce, některá je zaměřena více na tělovýchovu, některá má zaměření na filozofii apod. Takže se i vzájemně doplňujeme, a i když je mezi námi kolikrát několikaletý rozdíl, snažíme si vycházet vstříc.

A co rodiče dětí? Myslíte, že se s nimi v názorech na výchovu a vzdělávání dětí ve ŠD shodnete?

Tak tím, že pracuji ve svém oboru již dlouhá léta, mohla jsem vypožorovat jisté reakce rodičů. Dříve jsme měli s rodiči přátelštější vztah než v současné době. Rodiče většinou ani nemají čas něco řešit a ani moc nechtějí. Doba je uspěchanější a rodiče nemají čas na děti. Radši jim zaplatí doučování, než aby se s nimi učili samy. Zaplatí jim spoustu kroužků, které sotva někdy stíhají, a ani je nezajímá, že děti na některé chodit nechtějí.

Jsou nějaké názory na výchovu a vzdělávání dětí, se kterými se třeba neztotožňujete, ale uvažujete o nich, zvažujete je, nenechají vás v klidu – prostě nějaké názory, které vás motivují a provokují k nějakému dalšímu přemýšlení o cílech své práce?

Mohu říci, že téměř každý den je moje práce jiná. Každý den se naskytne něco nového, co mě může zaskočit. Z toho sbírám stále nové zkušenosti. Téměř každý den přemýšlím nad tím, co přispělo k tomu, že opravdu valná hromada z pozice rodičů má takový přístup ke svým dětem, než byl skutečně dříve. Rodiče nemají na své děti čas, protože chodí do práce a je to pochopitelné svým způsobem. Ale děti na tom velmi trápí. Mám v družině spoustu dětí, jejichž rodiče pracují v zahraničí a vidí se jednou týdně, pocházejí z neúplných rodin atd. A na takových dětech poznáte, že jim chybí to rodinné prostředí, ten čas, ta péče. Mojí otázkou často je, proč.

Příloha II. – Rozhovor č. 2

Pracujete jako vychovatelka ve školní družině. Co je cílem Vaší vychovatelské práce?

Asi rozvoj kompetence k volnému času. Jako v první řadě. A aby děti vnímaly ten svůj čas jako určitou hodnotu a v rámci možností, které mají, s ním dokázaly taky zacházet. Aby dokázaly vybírat druh činností z nabídky a postupně, aby si dokázaly vlastně uvědomovat, že něco dělají nebo čemu se to vlastně věnují, když mají to volno. To asi v první řadě.

Co je podle vás nejdůležitější, co se týká výchovy dětí?

Jako úplně obecně? Takové ty vznešené ideály? Hm. Tak teď opravdu budu na rovině neměřitelného cíle ano?

Aby z nich byli dobří lidé, tak asi. A pořád jsem na rovině neměřitelného cíle. Aby měly smysl pro morálku a potom všechny ty měřitelné věci, jako je skupinová morálka a sociální kompetence. To se k tomu vztahuje, ale chtěla bych nebo si myslím, že je důležité, aby člověk ve svém životě vnímal tu hodnotu, pro kterou to dělá.

Myslíte, že by školní družina měla sledovat také nějaké vzdělávací cíle – nebo by se měla zaměřovat spíše jen na výchovu dětí?

No to předpokládá, že vzdělání a výchova jsou jedna a druhá věc, když bych předpokládala, že vzdělání a výchova jdou současně, tak ta otázka nemá smysl? A já bych chtěla, aby to tak bylo. A hm, určitě jako z praxe si myslím, i tak jak jí mám vysledovanou z pozice asistentky, tak na tu výchovnou a postojovou část edukačního procesu je v té škole opravdu málo v té jako ve školních hodinách, takže se sleduje ta látka, ale nesledují se tolik vztahy nebo to, co ty děti skutečně zajímá. Myslím si, že ta družina by měla akceptovat tu výchovnou složku, ale zároveň to nevyklučuje vzdělávací cíle. Jenom když se třeba něco probírá ve škole, tak na to ty děti mají určitý čas. V družině jim tu samou látku mohu dát jako podnět a nechat je pracovat tak dlouho, jak je to baví. Mám tam vzdělávací cíl, ale pracuji s nimi jinak, než jako s nimi pracuji ve školních hodinách učitelé.

Když uvažujete o cílech toho, co v družině děláte, řešíte přitom nějak to, co máte napsáno ve školním vzdělávacím programu?

Ano, řeším to. A můžete mi to ještě zopakovat jednou? Ano a většinou se mi stává obecně s dokumenty, takže i se školním vzdělávacím programem, že si to co je napsáno musím přeformulovat, tak aby ti, kteří budou kontrolovat ten vzdělávací program, viděli pořád ten vzdělávací program, ale zároveň abych já v tom viděla ty cíle, jak jim já rozumím.

Když plánujete činnost školní družiny nebo když si pro děti připravujete nějaké aktivity, řešíte přitom nějak výchovné nebo vzdělávací cíle?

Určitě je řeším a většinou to dopadá tak, že si přeformuluji ty dokumenty doma sama.

Ve své profesi pracujete již 4 roky. Změnilo se za tu dobu nějak to, jak uvažujete o cílech své práce?

Tak 4 roky jsou krátká doba, že? Ale spíš si myslím, že se to vyvíjí nebo prohlubuje, že z počátku člověk musí to prostředí jako vůbec poznat a až třeba tím druhým nebo třetím rokem si řekne: „Dobry, tak mám tyhle dokumenty, a jestli mi mají k něčemu sloužit, tak je musím předělat“. První rok je prostě dostane a snaží se jim vyhovět, protože neví, co si může třeba dovolit. Takže si myslím, že se vyvíjí ne tím směrem, že by se třeba reformovaly, ale aby tam došlo k výraznému posunu v orientaci anebo tak jako.

Když srovnáte sebe a své kolegy – myslíte, že cíle práce s dětmi ve ŠD vidíte podobně, nebo je něco, co třeba vidíte jinak, něco v čem se neshodnete?

No tak problém asi je, že my se o cílech obecně spolu moc nebavíme, takže i přesto, že některá vychovatelka může dělat úplně stejnou činnost jako já, tak já nevím jaké cíle jsou za tím. Že jo? To pozorováním nemusím vždy poznat, takže těžko říct. Já nemám páru, jak oni uvažují o cílech a bála bych se jich zeptat.

A co rodiče dětí? Myslíte, že se s nimi v názorech na výchovu a vzdělávání dětí ve ŠD shodnete?

No tady je asi tentýž jev jako u těch vychovatelek. Já se o tom s rodiči nebavím. Není kdy a jediné, na čem se můžeme shodnout nebo rozcházet, je to, že oni vidí tu činnost a buď se jim to líbí, nebo ne. Dle mého názoru rodiče jsou spokojeni až v té chvíli, kdy dítě přijde domů z družiny spokojené. A jestli rodiče přemýšlejí o cílech školní družiny jako o výchovné instituci, tak to nevím a též bych se jich bála zeptat.

Jsou nějaké názory na výchovu a vzdělávání dětí, se kterými se třeba neztotožňujete, ale uvažujete o nich, zvažujete je, nenechají vás v klidu – prostě nějaké názory, které vás motivují a provokují k nějakému dalšímu přemýšlení o cílech své práce?

Mě třeba ač toho málo vím o alternativním vzdělávání nebo přístupech, tak to jsou věci, které mě hodně lákají nebo bych je chtěla více poznat do hloubky. Ale ztotožňuji se s metodami a cíli tvořivé dramatiky, protože v tom dramatickém kroužku, které nesměruje k divadlu, ale vlastně k prožitku, tak tam je to také hodně o postojích a také o pravidlech. Tam jde o to, jak mohu tu hru zahrát, aby to byla dobrá hra. Tak asi toto jsou takové dva proudy mé neklidné inspirace.

Příloha III. – Rozhovor č. 3

Pracujete jako vychovatelka ve školní družině. Co je cílem Vaší vychovatelské práce?

Tak cílem je především asi kladně působit na děti různého věku, vlastně od těch 6 let přibližně do 4. třídy, to je tak kolem 10 let. A působit i v oblasti vzájemné tolerance, aby se uměly k sobě hezky chovat, jak k sobě samým, tak k dospělým lidem, starším lidem, aby se uměly chovat i k majetku, aby například neničily hračky ve škole, zařízení družiny. Vlastně jim vždycky říkám: „Nedělej druhému to, co sám nemáš rád“. A z toho se vlastně odvíjí i to ostatní.

Co je podle vás nejdůležitější, co se týká výchovy dětí?

Co je nejdůležitější? Tak myslím si, že výchova není úplně mojí prioritou. Nemohu suplovat rodinu, protože rodina je vlastně základ, že? Jak už jsem řekla předtím, snažím se spíše děti vést k uvědomění si společenských hodnot, kterých i já jsem vlastně sama jim schopna předat.

Myslíte, že by školní družina měla sledovat také nějaké vzdělávací cíle – nebo by se měla zaměřovat spíše jen na výchovu dětí?

Určitě by školní družina měla sledovat vzdělávací sice a naopak vidím, že výchova spíše patří do té rodiny a to u mě není hlavní prioritou. Snažím se u dětí rozvést různorodou činnost. Pokud mám uvést příklad je to spíše výtvarná, přírodovědná, sportovní a jiné činnosti.

Když uvažujete o cílech toho, co v družině děláte, řešíte přitom nějak to, co máte napsáno ve školním vzdělávacím programu?

Tak určitě se vzdělávacím program musím řídit, ale i jiné prvky, které se snažím dětem předat ze své dlouholeté praxe, jsou určitě dětem přínosné a chci v to i doufat, že je později ve svém životě uplatní. Takže, abych se vrátila k otázce, snažím se dětem předat zkušenosti a dovednosti, které se jim v životě neztratí.

Když plánujete činnost školní družiny nebo když si pro děti připravujete nějaké aktivity, řešíte přitom nějak výchovné nebo vzdělávací cíle?

No určitě a vlastně jsem se k této otázce vyjádřila již v otázce předchozí. Nevím, co bych měla více dodat.

Ve své profesi pracujete již 25 let. Změnilo se za tu dobu nějak to, jak uvažujete o cílech své práce?

Tak určitě změnilo, protože když jsem začínala, tak jsem měla jiný pohled na vše než teď v současnosti. Vlastně jako mladý člověk jsem si myslela, že všechno jde jednodušeji, ale postupem času jak se říká: „Život jmění, život mění“ a během své praxe jsem získala na mnoho věcí jiný pohled.

Když srovnáte sebe a své kolegy – myslíte, že cíle práce s dětmi ve ŠD vidíte podobně, nebo je něco, co třeba vidíte jinak, něco v čem se neshodnete?

Tak určitě některé cíle vidím podobně, ale jako každý člověk má jiný pohled na určitou věc nebo i na řešení situace. Někdo je více uřvaný a někdo méně. Některé situace řeším rozvážněji než jiní. Dle mého názoru. Každý člověk je osobnost a originál. Jsou věci, které dělám jinak než moji kolegové. Ale to neříkám, že s nimi nesouhlasím nebo se s nimi v názorech neshodují. Čím víc nás je a působíme na děti, tím si troufám říci, že děti mohou získat od nás vychovatelů více zkušeností. Když si děti různě předáváme, tak děti si mohou od každého z nás vzít něco jiného. A já doufám, že jen to dobré.

A co rodiče dětí? Myslíte, že se s nimi v názorech na výchovu a vzdělávání dětí ve ŠD shodnete?

Tak z poloviny rodičů si myslím, že tak polovina rodičů se mnou souhlasí. Je to tedy můj názor. Samozřejmě, že se najdou i tací, kteří mají priority jiné než já, a tak dají vždy v jakékoli situaci za pravdu pouze sami sobě. Děti musí poslouchat že? Nebo měli by. Pravda je to, že ve družině se děti vylítají, vykřičí, v uvozovkách se zbaví přebytečné energie a potom doma jsou v klidu. To je potom to, že spousta rodičů své děti znají pouze, když jsou doma, nejlépe zalezlé s notebookem nebo s tabletem, a to je potom takové dítě pochopitelně hodné, protože se zajímá pouze o svou aktivitu. To často nastává problém, že rodič takového dítěte nevěří, že může jejich ratolest vůbec zlobit. Setkávám se s větou: „Ale to není možné, on je doma opravdu hodný, jak je možné, že od Vás slyším stížnost“?

Hlavně v dnešních rodinách je zvykem mít jedno až dvě děti, a když doma nastane konflikt, tak se to dá řešit jednodušeji, než když nastane konflikt v družině, kde je dětí víc. Říkám jim: „Vy je pošlete každé do jednoho rohu a tady to tak nejde, takže často abych byla slyšet, tak musím i zakřičet, aby vnímali“. Poté mi dávají zapravdu. Je to hlavně o nich samotných, mám na mysli o rodičích. Nadzvedává mě ze židle, když někdo z rodiny si přijde pro dítě ve 13 hod a jiný rodinný příslušník o hodinu později. Narážím na to, že se doma neumějí domluvit na jedno dítě, ale tady po nás chtějí, abychom věděli o všech všechno, pokud možno o všech 200 dětech, přitom sami mají problém s jedním.

Jsou nějaké názory na výchovu a vzdělávání dětí, se kterými se třeba neztotožňujete, ale uvažujete o nich, zvažujete je, nenechají vás v klidu – prostě nějaké názory, které vás motivují a provokují k nějakému dalšímu přemýšlení o cílech své práce?

Často se zamýšlím, kde se bere takový nerozvážený přístup dětí a jistá forma agrese. Tu ale nejsem schopna vyřešit, nejsem s dětmi 24 hod denně, abych mohla kompletně dohlížet na jejich vývoj. Nicméně moje práce mě baví a snažím se dělat vše proto, aby z dětí byli dobří lidé, kteří budou jednou vést náš národ.

Příloha IV. – Rozhovor č. 4

Pracujete jako vychovatelka ve školní družině. Co je cílem Vaší vychovatelské práce?

Tak hlavním cílem mé vychovatelské práce je být s dětmi před a po vyučování. Jsem s nimi v době, kdy rodiče odcházejí do práce, jsou v práci a o děti se vlastně nemá kdo postarat. Snažím se jim předat zkušenosti, které jsem sama získala a chci je i naučit dobrým mravům. Snažím se jim vytvořit takové aktivity, které je něco naučí a v životě je uplatní. Samozřejmě chci působit autoritativně, ale být jim i jistým kamarádem a vzorem.

Co je podle vás nejdůležitější, co se týká výchovy dětí?

Dle mého názoru je to právě rodina. Rodina je základ všeho, od toho se odvíjí osobnost dítěte. Pokud dítě nemá tento základ, strádá. Ač se to nemusí zdát, na první pohled to nepoznáte, ale když s dětmi trávíte více času, poznáte, které dítě má dobré podmínky, ve kterých vyrůstá. Poznáte, které pochází z úplných rodin a které ne. Projeví se to dříve nebo později na chování.

Proto si myslím, že tato složka je úplně tou nejdůležitější.

Myslíte, že by školní družina měla sledovat také nějaké vzdělávací cíle – nebo by se měla zaměřovat spíše jen na výchovu dětí?

Myslím, že musí sledovat takové cíle. O výchovu se má v první řadě postarat rodina, na nás je potom už spíše s dětmi trávit čas volný a v uvozovkách doplnit jisté mezery, které chybí. Já si stanovím jistý cíl, ale v první řadě chci, aby to děti bavilo.

Když uvažujete o cílech toho, co v družině děláte, řešíte přitom nějak to, co máte napsáno ve školním vzdělávacím programu?

Určitě to řeším. V první řadě se vždy zaměřím na jisté osnovy, to je pro mě startovní čára. Potom už ale řeším jak udělat danou činnost, aby byla v první řadě zábavná a pochopitelně i přínosná. Chci, aby děti svůj volný čas využily a do družiny chodily rády.

Když plánujete činnost školní družiny nebo když si pro děti připravujete nějaké aktivity, řešíte přitom nějak výchovné nebo vzdělávací cíle?

Vždy když plánuji činnost, musím zohlednit, pro jaké děti to dělám, mám na mysli, pro kterou třídu. V družině si děti předáváme a často mám v družině děti různých tříd a věku, ale to nastává až v družině konečné. Dávám často i dětem prostor pro samostatný rozvoj. Nemyslím si, že je vždy dobré mít striktně nastavené, co se musí stihnout. Někdy to čas neumožňuje, je určitě dobré mít vždy jistý plán, co s dětmi dělat, ale rozhodně nelpím vždy na osnovách. Děti sedí ve škole od rána až do oběda, kde musí opravdu sedět a mluvit jen v době, kdy jsou tázané. Kromě přestávek. Proto je podle mne dobré, když dítě se může na čas uvolnit, proběhnout se na čerstvém vzduchu, zvolit si svou činnost na jistý čas a potom společně můžeme pokračovat. Ale sama podle sebe vím, že člověk potřebuje i svůj prostor.

Ve své profesi pracujete již 10 let. Změnilo se za tu dobu nějak to, jak uvažujete o cílech své práce?

Když jsem nastoupila, pořád jsem se snažila spíše sbírat zkušenosti od svých kolegů. Předávala jsem dětem to, co jsem kdysi sama získala. Práce mě baví pořád stejně, ale mám pocit, že často pracuji spíše s rodiči než s dětmi. Někteří mě berou spíše jako chůvu a byli by nejradši, kdyby mi mohli nadiktovat, co, kdy, jak a v kolik bych měla dělat. To mě často od práce odrazuje. Takže zda se něco změnilo v mých cílech, to asi úplně ne. Mám více zkušeností, ale cíle stejné. Jen se snažím stále přiučovat a vylepšovat.

Když srovnáte sebe a své kolegy – myslíte, že cíle práce s dětmi ve ŠD vidíte podobně, nebo je něco, co třeba vidíte jinak, něco v čem se neshodnete?

S mými kolegy tvoříme skvělý tým, naopak si myslím, že se velmi shodujeme, jen řešíme každá jinou věc jinak. A to je podle mne dobré. Sto lidí, sto chutí a čím více názorů, tím více rozborů. I přesto, že každá pracujeme v oboru jinak dlouho, myslím, že se jedna od druhé učíme.

A co rodiče dětí? Myslíte, že se s nimi v názorech na výchovu a vzdělávání dětí ve ŠD shodnete?

Asi je to individuální. Ano s některými se shoduji, ale s jinými absolutně ne.

Jsou nějaké názory na výchovu a vzdělávání dětí, se kterými se třeba neztotožňujete, ale uvažujete o nich, zvažujete je, nenechají vás v klidu – prostě nějaké názory, které vás motivují a provokují k nějakému dalšímu přemýšlení o cílech své práce?

Úplně mně teď nic konkrétního nenapadá. Jsou dny, kdy ze školní družiny chodím domů naprosto vysátá energií, že nemám čas ani náladu si práci nosit domů a rozmyslet. Ale ano, jsou vlastně jisté proudy, které by mě zajímaly a chtěla bych si je i vyzkoušet. Mám na mysli práci s autistickými dětmi. Ve své profesi jsem se s řadou takových dětí již setkala, ale byly to tak dvě možná tři děti ve třídě. Chtěla bych vyzkoušet pracovat s plnou třídou takových dětí, zda by to bylo vůbec možné.

Abstrakt

KLIMEKOVÁ, A. *Jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé ve školních družinách?* České Budějovice 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce P. Bauman.

Klíčová slova: výchova, vychovatel, vzdělání, výchovný cíl, školní družina.

Bakalářská práce se zabývá otázkou, jak o výchovných cílech uvažují vychovatelé ve školních družinách. V teoretické části bakalářské práce jsou stručně nastíněny základní pojmy související s tématem. Dále je zmíněn historický vývoj, cíle výchovy, školní vzdělávací program a různé názory rodičů, se kterými se můžeme ve vychovatelské práci setkat. Výzkumné otázky se zabývají tím, co vnímají jako nejdůležitější ve výchově, co je zdrojem jejich cílů, zda se zamýšlejí nad vzdělávacím programem při tvorbě aktivit, jaké názory na výchovu sdílí či nesdílí se svými kolegy nebo rodiči a zda je něco, co je nabádá k hlubšímu zamyšlení se nad svou prací. Pro naplnění cíle bakalářské práce byla použita metoda kvalitativního výzkumu v podobě rozhovorů se čtyřmi vychovatelkami.

Abstract

Klimeková, A. *Leisure educators' thinking about the aims of education*

Key words: education, educator, education, educational target, school club.

This thesis deals with the question of how educational aims are reflected by leisure educators in after-school clubs. The theoretical part of the thesis briefly outlines the basic concepts. Also the historical development of after-school education programs is mentioned as well as other issues: leisure educators' personal qualities, the problem of different views of education among parents and educators etc. The research questions focus on what leisure educators perceive as the most important in education, what is the source of their goals, whether/how educational programs are reflected in their thinking about the aims of education and what opinions the educators share with colleagues and/or parents. Furthermore, what encourages their deeper reflection of their work. To fulfill the objective of the thesis qualitative research was carried out in the form of interviews with four leisure educators.